

**KONCEPCIA PREVENČIE A BOJA PROTI RADIKALIZÁCII
A EXTRÉMIZMU DO ROKU 2028**

Obsah

1.	Úvod	3
2.	Vymedzenie základných pojmov	3
3.	Analýza a trendy vývoja radikalizácie a extrémizmu v SR a EÚ	4
4.	Ciele koncepcie	6
5.	Záver	7

Príloha č. 1 Prehľad vybraných strategických dokumentov prijatých v SR a iných medzinárodných dokumentov v oblasti prevencie a boja proti radikalizácii, extrémizmu, terorizmu, rasizmu a iným formám intolerancie.

Príloha č. 2 Slovník používaných pojmov

Príloha č. 3 Úlohy

1 ÚVOD

Koncepcia prevencie a boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2028 (ďalej len „koncepcia“) je základným dokumentom definujúcim priority SR v oblasti predchádzania a boja proti radikalizácii, extrémizmu a s nimi spojenou protispoločenskou činnosťou ohrozujúcou základy demokratického právneho štátu, ktorý nadväzuje na Koncepciu boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 22 z 13. januára 2021.

Koncepcia bola vypracovaná na základe úlohy C.1 uznesenia Výboru pre predchádzanie a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie (ďalej len „výbor“) Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva a rodovú rovnosť č. 68 z 12. apríla 2024. Koncepcia priamo nadväzuje na Stratégiu prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 189 z 19. apríla 2023. Tiež zohľadňuje iné strategické dokumenty prijaté vládou Slovenskej republiky a medzinárodné záväzky (pozri príloha č. 1). Koncepciu vypracovala pracovná skupina pri výbore, v ktorej boli zastúpené ústredné orgány štátnej správy, akademická obec a mimovládne neziskové organizácie (Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Slovenská informačná služba, Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity, Rómske advokačné a výskumné stredisko, Centrum komunitného organizovania, Mládež ulice, Združenie miest a obcí Slovenska, Únia miest Slovenska).

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV*

Radikalizácia** označuje proces narastajúcej akceptácie ideológie, ktorá je v rozpore s demokratickým právnym štátom, jeho ústavnými a legislatívnymi normami, so systémom základných práv a slobôd, s deľbou štátnej moci, nezávislým súdnictvom, slobodou tlače, slobodnými voľbami, rovnosťou pred zákonom, pluralitou politických strán a slobodným a legálnym pôsobením opozície (ďalej len „právny štát“). Počas tohto procesu si jednotlivci alebo skupiny pod vplyvom nejakej formy politického alebo náboženského extrémizmu osvoja nový systém „hodnôt“, ktoré nie sú v súlade s demokratickým právnym štátom a ktoré, okrem iného, stanovujú nerovnosť pred zákonom a v dôstojnosti každého človeka. S osvojením si konkrétnej formy politického alebo náboženského extrémizmu dochádza k „odklonu“ jednotlivca alebo hnutia od demokratického právneho štátu, čím sa postupne zvyšuje úroveň stotožnenia sa s určitou formou extrémistickej ideológie a rastie jeho odhodlanie realizovať danú formu politického alebo náboženského extrémizmu v praxi aj použitím násilia, vo finálnej

* Definície ďalších používaných pojmov pre účely tohto dokumentu sú uvedené v prílohe č. 2.

** Rada Európy (2018) Práca s mládežou ako forma predchádzania násilnej radikalizácii. Teória, koncepty a primárna prevencia v praxi.

fáze radikalizácie aj použitím prostriedkov terorizmu.^{***} V každej z jednotlivých fáz tohto procesu je možné intervenovať s cieľom zastaviť proces radikalizácie. Takéto zásahy a intervencie sa nazývajú deradikalizáciou.

Extrémizmus označuje prejavy a konania vychádzajúce z postojov ideológie krajne vyhrotenej k princípom demokratického právneho štátu, ktoré priamo alebo v určitom časovom horizonte, úmyselným verbálnym alebo fyzickým konaním pôsobia deštruktívne na existujúci demokratický systém a jeho základné atribúty, s cieľom presadiť vlastné ideologické ciele. Medzi charakteristické črty extrémizmu patrí jeho útok na systém základných práv a slobôd garantovaných ústavou a medzinárodnými ľudsko-právnymi dokumentmi, ako aj jeho snaha obmedziť, potlačiť, resp. znemožniť výkon základných práv a slobôd pre určité skupiny obyvateľstva definované ich skutočnou alebo zdanlivou príslušnosťou k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine alebo pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie. Extrémizmus sa delí na pravicový (ďalej len „PEX“), ľavicový, náboženský, politický a extrémizmus zameraný na jednu otázku (napríklad ekologický, separatizmus a pod.).

3 ANALÝZA A TRENDY VÝVOJA RADIKALIZÁCIE A EXTRÉMIZMU

Fenomén radikalizácie v rámci EÚ bol za obdobie od roku 2020 výrazne ovplyvnený pandemiou Covid-19, šírením konšpiračných teórií, konfliktmi vo svete, sociálnymi sieťami, a tiež polarizáciu spoločnosti a nedostatočnou úrovňou verejnej diskusie. Spektrum teroristických a extrémistických hrozieb sa naďalej vyvíja a naberať na komplexite, vznikajú nové formy násilného extrémizmu, ktoré nie je vždy možné priradiť k špecifickým ideológiám. Často sa spájajú so známymi konšpiračnými teóriami, sú silne zamerané proti systému, a niekedy sú podporované aj zahraničnými štátnymi aktérmi. Jednotlivé ideológie sa často miešajú a presvedčenia jednotlivca si môžu navzájom aj odporovať. Taktiež narastá význam tzv. osamelých vlkov, ktorí nepatria k špecifickej skupine a jednájú nezávisle. Napriek tomuto vývoju sú v EÚ aj naďalej prítomné dlhodobé hrozby, ako napríklad islamský terorizmus. Najrozšírenejším spôsobom šírenia teroristického materiálu je aj naďalej internet vrátane sociálnych sietí, chatovacích aplikácií a herných platforiem. Výzvu pre orgány činné v trestnom konaní predstavujú nové technológie ako šifrovaná komunikácia, kryptomeny, drony a 3D tlačené zbrane.

Pandémia Covid-19 sa odzrkadlila na slovenskej radikálnej scéne najmä eskaláciou napätia v spoločenskom diskurze, prehĺbením polarizácie a zvýšením počtu trestných činov extrémizmu. V roku 2022 eskalácia napätia pokračovala, avšak témy boli ovplyvnené vypuknutím vojnového konfliktu na Ukrajine a s ním spojených fenoménov, napríklad

^{***} Problematika radikalizácie je obsiahnutá vo viacerých dokumentoch na úrovni EÚ – Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Predchádzanie radikalizácii vedúcej k terorizmu a násilnému extrémizmu – Posilnenie opatrení EÚ COM (2013) 941 z 15.1.2014; ŠTOKHOLMSKÝ PROGRAM – otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži občanom a chráni ich (Ú. V. EÚ C 115 4. 5. 2010), Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Vytvorenie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pre európskych občanov; Akčný plán na implementáciu Štokholmského programu, KOM (2010) 171 v konečnom znení.

migrácia. V októbri 2022, počas teroristického útoku na Zámockej ulici v Bratislave, útočník motivovaný neonacistickou ideológiou a militantným akcelerationizmom zaútočil na LGBTQIA+ osoby. V dôsledku tohto útoku zahynuli dve LGBTQIA+ osoby a jedna osoba bola zranená. Po útoku krátkodobo nastal nárast nenávistných prejavov a prejavov extrémizmu voči ľuďom z LGBTQIA+ komunity zo strany PEX subjektov. Bezprecedentný atentát na predsedu vlády SR z 15. mája 2024 v Handlovej rezonoval naprieč radikálnou a extrémistickou scénou, osobitne v online priestore, kde boli zaznamenané príspevky obsahujúce nenávistné prejavy voči verejne činným osobám vrátane komentárov schvaľujúcich tento útok.

Vzhľadom na vývoj na úseku extrémistickej kriminality a teroristických trestných činov zostáva fakt, že PEX predstavuje najdominantnejšiu formu hrozby v Slovenskej republike. Prívrženci PEX sa usilovali o minimálny výskyt zjavných prejavov extrémizmu, napriek tomu v ich prezentácii bolo možné registrovať podprahové prejavy vychádzajúce z naratívov extrémistických ideológií a konšpiračných teórií. Náhlý nárast konšpiračných naratívov počas pandémie mal priamy presah do prejavov PEX subjektov, pričom ich šírenie prostredníctvom online priestoru napomáhalo vytváraniu nepriateľov a ich frekvencia mohla fungovať ako katalyzátor v procese radikalizácie.

Do bezpečnostného prostredia v SR preniká v zahraničí rozmáhajúci sa trend, kedy dochádza k postupnému stieraniu rozdielov a vzájomnému prelínaniu pravicového extrémizmu a terorizmu, v rámci čoho pravicoví extrémisti využívajú násilné prvky terorizmu na dosiahnutie svojich cieľov. V dôsledku toho vzrastá počet prívržencov/nasledovateľov tzv. militantného akcelerationizmu, teda násilného boja proti aktuálnemu štátnemu zriadeniu, ktorí naďalej predstavujú najväčšiu bezpečnostnú hrozbu. Pod jeho vplyvom hrozí najmä u mladistvých osôb riziko zrýchľovania procesu ich radikalizácie.

Online priestor bol najpreferovanejším priestorom na šírenie PEX naratívov a mobilizáciu zradikalizovaných osôb, osobitne v prípade šírenia ideí militantného akcelerationizmu, ktorý je nateraz limitovaný na uzavretú časť PEX online komunity. V tejto súvislosti predstavuje využívanie virtuálneho priestoru najväčšiu bezpečnostnú hrozbu s reálnym potenciálom, najmä u mladistvých osôb, v kontexte urýchlenia procesu ich radikalizácie až do úrovne odhodlania vykonať niektorú z foriem násilných aktov terorizmu. V neposlednom rade sú prostredníctvom online profilov medzinárodnej PEX scény šírené extrémistické materiály, návody na výrobu zbraní či otravných látok, ideologické vyhlásenia, tzv. manifesty, prípadne sú verejne glorifikovaní páchatelia teroristických činov, tzv. „svätí“ – terrorgram saints, napr. Anders Behring Breivik, Juraj Krajčík a Brenton Harrison Tarrant.

Využitie online priestoru na šírenie nenávistných prejavov, násilných a extrémistických myšlienok nabralo na intenzite, a od roku 2020 sa viac ako polovica trestných činov extrémizmu pácha v online prostredí. Virtuálne prostredie poskytuje istú anonymitu a v niektorých prípadoch aj nízku kontrolu zo strany administrátorov sietí, skupín a stránok. Zároveň vytvára priestor pre financovanie aktivít súvisiacich s činnosťou extrémistických skupín. Na popularite nabrala platforma na zdieľanie obsahu Telegram, keďže jej obsah nebol regulovaný. Extrémistický obsah je však prítomný napríklad aj na platforme na zdieľanie obsahu TikTok, či platforme na zdieľanie obsahu Discord, ktorej publikum tvoria najmä hráči online hier. Často sú to mladí muži a tínedžeri, ktorí prostredníctvom hry prichádzajú do styku s extrémistickým materiálom, vrátane antisemitského a nenávistného obsahu, či symboliky. Aj

slovenské herné kanály obsahujú nenávistný obsah, napríklad nacistickú symboliku, antisemitský obsah, a podobne, s cieľom polarizovať spoločnosť. Obete extrémistických trestných činov sa výrazne nezmenili, naďalej je najviac extrémistických prejavov antisemitských či namierených na rómsku komunitu.

PEX subjekty, ktoré sa svoje aktivity snažia dlhodobo organizovať konformne voči zákonu, čo znamená, že vo svojej prezentácii sa snažia o minimálny výskyt zjavných prejavov extrémizmu, ktoré by napĺňali skutkové podstaty trestných činov. Napriek tomu v ich prezentácii možno registrovať podprahové, alebo latentné prejavy vychádzajúce z naratívov extrémistických ideológií, či v PEX prostredí rezonujúcich konšpiračných teórií. Slovenské PEX subjekty využívali spoločensky pertraktované témy (pandémia ochorenia Covid-19, konflikt na Ukrajine atď.) na znižovanie dôvery v štátne inštitúcie a politiky či polarizáciu spoločnosti, ktoré sa prejavili najmä mobilizáciou sympatizantov a zvýšením miery ich verbálnej agresivity.

Aktivity jednotlivcov a subjektov s ľavicovo-extrémistickou inklináciou sa v hodnotenom období na území SR vzhľadom na ich nenásilný charakter, nízky počet aktívnych členov a roztrieštenosť scény zameriavali na organizovanie nenásilných podujatí súvisiacich s prezentovaním ich tradičných tém. Tieto aktivity nepredstavovali zvýšené bezpečnostné riziko ani hrozbu voči ústavnému zriadeniu SR.

Aktuálne vysoko nebezpečným trendom sú vyhrážky a hrozby – šírené najčastejšie elektronickou poštou (tzv. „swatting“) a na sociálnych sieťach – adresované voči ústavným činiteľom SR, politickým predstaviteľom a verejne činným osobám, ktoré sú **motivované nenávisťou k politickým oponentom** a majú za cieľ zastrašiť, priamo ohroziť, prípadne môžu verejne šírenými nenávisťnými a hanlivými prejavmi podnietiť k nenávisťným aktom, resp. až k fyzickému násiliu.

4 CIELE KONCEPCIE

Koncepcia má za cieľ presadzovať, obhajovať a brániť demokratický právny štát, jeho základné hodnoty a atribúty a apelovať na vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho akékoľvek prejavy radikalizácie, extrémizmu a nenávisťných prejavov voči pohlaviu, náboženskému vyznaniu alebo viere, rase, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotnému postihnutiu, veku, sexuálnej orientácii, farbe pleti, jazyku, politickému alebo inému zmýšľaniu, alebo inej neznášanlivosti a intolerancie.

Naplnenie celkového cieľa bude zabezpečené prostredníctvom úloh (príloha č. 3) spadajúcich pod čiastkové ciele koncepcie, ktoré boli vytvorené za účelom reflektovať na stav a vývoj radikalizácie a extrémizmu v SR, najnovšie trendy v online (digitálnom) priestore a cezhraničný charakter radikálnych vplyvov na obyvateľstvo. Ich plnenie je úlohou zainteresovaných subjektov v spolupráci s občianskou spoločnosťou.

4.1 Vytvoriť podmienky a realizovať programy súvisiace s prevenciou radikalizácie a prejavov extrémizmu

Prevencia (online) radikalizácie a extrémizmu si vyžaduje cieľavedomé vynakladanie úsilia zamerané na odstraňovanie príčin a motivácií podliehať násilným a ideologickým presvedčeniam, ktoré ohrozujú alebo narušajú demokratické základy spoločnosti. Na tento účel

je nevyhnutné približovať sa občanom vykazujúcim protidemokratické postoje a zraniteľnosti vo vzťahu k radikalizácii a predchádzať tak možnému prelivu extrémistických ideológií v násilné konanie. Obzvlášť dôležité je zamerať sa na deti a mládež a ich špecifické zraniteľnosti a potreby. Vzhľadom na dynamicky vyvíjajúce sa trendy, ktoré ovplyvňujú aj prostriedky a vzory (online) radikalizácie, je nevyhnutné, aby zodpovední aktéri na ne promptne a adekvátne reagovali. Online platformy vrátane sociálnych sietí sú zneužívané extrémistickými a teroristickými skupinami a ich sympatizantmi, keďže im poskytujú nové príležitosti na komunikáciu, mobilizáciu a šírenie extrémistickej propagandy. Cieľom je preto vytváranie synergie a vynakladanie spoločného úsilia v oblasti predchádzania (online) radikalizácii a extrémizmu na základe celospoločenského prístupu. Čo dosiahneme zvyšovaním povedomia verejnosti a včasným rozpoznávaním prejavov a procesov radikalizácie, posilňovaním zručností prvolíniových pracovníkov, sieťovaním odborných profesií, rozvíjaním komunikačných zručností, vrátane rešpektujúcej komunikácie a empatického počúvania, prijímaním opatrení zameraných na odbúravanie prejavov (online) nenávisti, posilňovaním odolnosti obyvateľstva voči dezinformáciám a vytváranie preventívnych projektov aj v digitálnom priestore, odstraňovanie tzv. „bystander“ efektu. V neposlednom rade podpora práv obetí trestných činov extrémizmu a trestných činov z nenávisti. Opatrenia zamerané na predchádzanie extrémizmu možno taktiež integrovať do širšieho úsilia v oblasti prevencie kriminality.

4.2 Zvýšiť efektívnosť aktivít v prevencii a eliminácii násilného extrémizmu

Preventívno-represívne aktivity budú zamerané na včasnú identifikáciu, potlačenie a zamedzenie extrémistických prejavov a činov, ktoré sú v rozpore s demokratickým právnym štátom, a ktoré majú tendenciu negatívnym spôsobom vplývať na zdravie a životy obyvateľov SR. Efektívnym a systematickým monitoringom nenávistných prejavov, rizikových subjektov a zoskupení je možné eliminovať bezpečnostné hrozby. Rozvíjať spoluprácu bezpečnostných zložiek na národnej a medzinárodnej úrovni vzhľadom na cezhraničný presah násilných a extrémistických ideológií. Vytvárať efektívne komunikačné stratégie a budovať pripravenosť spoločnosti na zvládanie krízových situácií v prípade potenciálneho útoku, ako aj poskytovanie špecifickej pomoci a podpory obetiam takýchto trestných činov.

4.3 Aplikovať model deradikalizácie, podporovať spoločenskú integráciu a klásť dôraz na sociálnu prevenciu

Poskytovať pomoc a podporu ľuďom, ktorí prechádzajú radikalizačným procesom a boli identifikovaní svojim bezprostredným okolím ako rizikovní, ľuďom, ktorí sa chcú vzdialiť zo sféry vplyvu antidemokratických a extrémistických skupín dobrovoľne, ako aj tým, ktorí sa už stali páchatelmi trestnej činnosti na úseku extrémizmu alebo terorizmu. Poskytovanie cielenej podpory jednotlivcom si vyžaduje multiinštitucionálnu spoluprácu, holistický prístup k jednotlivcovi a individuálne prístupy v rámci programov deradikalizácie a exit programov. Na tento účel je nevyhnutné cieľavedomé budovanie odborných kapacít naprieč profesiami, vytváranie možností nahlasovania, dotačných schém na financovanie takýchto činností realizovaných mimo štátnych inštitúcií a následné preskúmanie a vytvorenie možností ukladania alternatívnych trestov spojených s povinnosťou absolvovania deradikalizačného programu v prípadoch právoplatne odsúdených za trestné činy extrémizmu a terorizmu

s cieľom predchádzať recidíve a zaistiť bezpečnosť obyvateľstva pred ďalším obdobným konaním.

4.4 Posilňovať základy demokratického právneho štátu a občiansku angažovanosť proti radikalizácii a extrémizmu, ochraňovať slobodu prejavu a podporovať otvorenú a vyváženú spoločenskú diskusiu

Posilňovanie demokratickej kultúry a základov demokratického právneho štátu sú kľúčovými oblasťami v boji proti extrémizmu a radikalizácii. Preto je potrebné v rámci vzdelávacieho procesu venovať dostatočný priestor zvyšovaniu povedomia o ľudských právach a ich význame v spoločnosti vrátane ďalších hodnôt a princípov, na ktorých je SR postavená, a ktorých ochrana je legislatívne garantovaná. Veľmi dôležitá je aj podpora občianskej angažovanosti na všetkých úrovniach spoločnosti. Vzhľadom na rýchlo napredujúci technologický vývoj a dynamiku vývoja digitálneho priestoru, ako aj spoločensko-ekonomické a bezpečnostné krízy, je dôležité posilňovať mediálnu gramotnosť a kritické myslenie spojené so šírením dezinformácií vrátane nástupu obsahu generovaného umelou inteligenciou (AI).

5 ZÁVER

Vyhodnotenie plnenia cieľov koncepcie bude predmetom Monitorovacej správy o stave radikalizácie a extrémizmu v SR s návrhom na aktualizáciu úloh koncepcie (ďalej len „monitorovacia správa“) na dvojročnej báze, ktorá bude následne do 31. mája rokov 2027 a 2029 predložená na rokovanie vlády SR. Plnenie čiastkových cieľov bude priebežne vyhodnocované výborom a poradnými orgánmi vlády SR, v ktorých pôsobnosti sa problematika radikalizácie a extrémizmu nachádza. Predmetom priebežného hodnotenia plnenia čiastkových cieľov bude navrhnúť prípadné doplnenie úloh či úpravy cieľov koncepcie počas jej platnosti prostredníctvom monitorovacích správ. Zistenia budú taktiež využité a reflektované ako časť podkladov pre tvorbu nasledujúcej koncepcie.